

УДК: 378.147:81'243

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9\(39\)-1398-1406](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-9(39)-1398-1406)

Малихін Олександр Володимирович доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0001-6042-6298>

Чернюк Анжеліка Петрівна аспірантка Інституту педагогіки НАПН України, м. Київ, <https://orcid.org/0009-0006-8617-0255>

ПОНЯТІЙНО-КАТЕГОРІЙНЕ ПОЛЕ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню понятійно-категорійного поля проблеми реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. У сучасних умовах розвитку вищої освіти, що характеризуються поєднанням академічних традицій та інноваційних підходів, інтерактивні стратегії навчання постають не лише як методичні новації, але й як вагомий чинник формування професійної компетентності майбутніх філологів.

Центральною проблемою дослідження є відсутність єдиних наукових засад і термінологічної узгодженості в українському педагогічному дискурсі. Розбіжні трактування ключових понять, зокрема «стратегія навчання» та «інтерактивна стратегія навчання», призводять до методологічної фрагментації, ускладнюють порівняння результатів досліджень і обмежують можливості їх поширення та практичного використання в освітньому (навчальному) процесі студентів філологічних спеціальностей.

Автори аналізують підходи українських і зарубіжних науковців до визначення стратегій навчання, висвітлюють багатовимірність цього феномену та акцентують на важливості чіткого розмежування стратегій і методів навчання.

Підкреслено, що інтерактивні стратегії фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей мають багато-компонентний характер: вони охоплюють цифрові та адаптивні технології, проблемно-орієнтоване навчання, проєктну та колаборативну діяльність, контекстне й інтегроване навчання, сторітелінг тощо. Сукупність цих стратегій навчання формує цілісну модель підготовки, здатну забезпечити відповідність освітнього

(навчального) процесу вимогам багатомовного й мультикультурного середовища.

Здійснене дослідження дало змогу уточнити дефініції, окреслити теоретичні засади та визначити перспективи практичного впровадження інтерактивних стратегій навчання у підготовці майбутніх філологів.

Ключові слова: стратегії навчання, інтерактивні стратегії навчання, фахова підготовка, студенти філологічних спеціальностей, понятійно-категорійне поле.

Malykhin Oleksandr Volodymyrovych Dr Sc. in Education, Professor, Head of the Didactics Department of the Institute of Pedagogy of the NAES of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-6042-6298>

Cherniuk Anzhelika Petrivna Postgraduate Student at the Institute of Pedagogy of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0009-0006-8617-0255>

CONCEPTUAL AND CATEGORICAL FIELD OF THE PROBLEM OF IMPLEMENTING INTERACTIVE LEARNING STRATEGIES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF PHILOLOGICAL SPECIALITIES

Abstract. This study examines the conceptual and categorical framework of implementing interactive learning strategies in the professional training of students of philological specialties. In the 21st century, higher education is increasingly defined by the need to integrate academic traditions with innovative instructional methods, particularly in the humanities. Within this context, interactive learning strategies are regarded not only as methodological innovations but also as key factors in shaping cognitive, communicative, and sociocultural competencies. Such strategies foster autonomy, critical thinking, and emotional intelligence, thereby aligning the educational process with the demands of a multilingual and multicultural environment.

A central issue addressed in the research is the absence of a unified scientific foundation and terminological coherence regarding interactive strategies in Ukrainian pedagogical discourse. Divergent interpretations of key concepts such as “learning strategy” and “interactive strategy” have resulted in methodological fragmentation, hindering the comparability of research findings and limiting the scalability of didactic models. To address this challenge, the study defines the categorical field as a system of interrelated concepts that delineate the logic, boundaries, and hierarchy of terms, thereby ensuring greater scientific

consistency and practical applicability, thus ensuring greater scientific consistency and practical applicability. By clarifying definitions, establishing theoretical foundations, and analyzing implementation practices, the research contributes to the development of a structured reference framework that may inform both pedagogical theory and practice. The findings are relevant to scholars and educators seeking to advance innovative approaches to professional training that equip students of philological specialties with the competencies required for effective engagement in globalized communicative contexts.

Keywords: learning strategies; interactive learning strategies; professional training; students of philological specialties; conceptual and categorical field.

Постановка проблеми. Розвиток вищої освіти в XXI столітті відбувається в умовах інтенсивного перетину освітніх, культурних і технологічних векторів. Для гуманітарних спеціальностей, зокрема філологічних, це означає необхідність синтезу академічної традиції й інноваційних технологій і методик підготовки, здатних забезпечити конкурентоспроможність випускника закладу вищої освіти в багатомовному та міжкультурному середовищі. У центрі цих змін убачаємо інтерактивні стратегії навчання, які розглядаються як динамічні моделі організації освітнього (навчального) процесу, що інтегрують комунікацію, співпрацю та критичне мислення.

Проте поширення інтерактивних стратегій навчання в сучасній освітній практиці випереджає темпи формування цілісного наукового підґрунтя для їх ефективної реалізації. Відсутність системно впорядкованого понятійно-категорійного поля ускладнює вироблення єдиної методології, що забезпечувала б узгодженість досліджень і їх практичне застосування. Понятійно-категорійне поле в цьому контексті виконує роль системи взаємопов'язаних понять і категорій, яка окреслює змістові межі, ієрархію та взаємозв'язки ключових термінів, визначає логіку побудови наукових концепцій і напрямів педагогічного пошуку. Його формування є не лише теоретичним завданням, але й інструментом забезпечення якості освітніх практик. Упорядкування термінологічної основи створює передумови для конструювання гнучких та адаптивних моделей навчання, здатних ефективно реагувати на виклики глобалізованого освітнього середовища. Дослідження понятійно-категорійного поля проблеми реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей є необхідним кроком для подолання методологічної розрізненості, забезпечення наукової валідності педагогічних рішень і створення цілісних інноваційних підходів, орієнтованих на розвиток сучасного фахівця-філолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення інтерактивних стратегій навчання в професійній підготовці студентів гуманітарних спеціальностей, зокрема філологічних, здійснюють в двох взаємопов'язаних наукових напрямках.

Перший напрям охоплює дослідження загальнотеоретичних засад інтерактивного навчання, у межах яких науковці розкривають його сутність, дидактичний потенціал і роль у сучасній педагогічній (дидактико-методичній) системі. У працях українських і зарубіжних науковців (Н. Арістова, І. Зазюн, Л. Калініна, О. Малихін, Л. Мацько, О. Пометун, Р. Попов, С. Сисоєва, В. Спіцин, О. Топузов, D. Nunan, E. Railean, R. E. Slavin та ін.) сформовано методологічні основи інтерактивного підходу, зосереджено увагу на активній ролі здобувача освіти та взаємодії учасників освітнього (навчального) процесу.

Другий напрям стосується галузевої специфіки фахової підготовки майбутніх філологів. Дослідники (Н. Арістова, В. Боса, А. Гавриленко, О. Малихін, М. Малоіван, О. Семенов, О. Сухомлин, М. Шмир та ін.) акцентують увагу на важливості впровадження інтерактивних технологій і стратегій навчання в освітній (навчальний) процес, які дають змогу здобувачам вищої освіти застосовувати знання в умовах реальних комунікативних ситуацій, наближених до майбутньої професійної діяльності. Водночас наголошуємо, що така інтеграція підвищує якість підготовки та сприяє формуванню цілісної професійної компетентності фахівця-філолога.

Теоретичні основи стратегій навчання найчастіше асоціюють з американським педагогом і теоретиком Девідом Колбом, який присвятив їх дослідженню понад майже пів століття. Розроблена ним експериментальна теорія навчання поєднала провідні освітні концепції ХХ століття (Д. Дьюї, Ж. Піаже, К. Левіна, К. Роджерса та ін.) [4].

Разом із тим, попри наявність значної кількості досліджень, бракує наукових праць, що пропонують системний і цілісний опис понятійно-категорійного поля проблеми реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. Відсутність такого підходу ускладнює створення узгодженої термінологічної бази, обмежує порівнюваність наукових результатів і гальмує розроблення комплексних дидактичних моделей.

Мета статті полягає у визначенні та науковому обґрунтуванні понятійно-категорійного поля проблеми реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей шляхом розкриття змісту та сутності ключових понять і категорій, що відображають основні закономірності та особливості досліджуваного феномену.

Виклад основного матеріалу. Понятійно-категорійне поле є одним із ключових елементів наукового дослідження, оскільки воно визначає змістові межі, структуру та логіку розвитку теорії. У контексті реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей таке поле виступає системою взаємопов'язаних понять і категорій, що забезпечують узгодженість термінології та наукових підходів, а також слугують методологічною основою для практичного впровадження педагогічного явища.

Формування такого поля передбачає звернення до базових педагогічних категорій, серед яких центральне місце займає поняття “стратегія навчання”. Саме від розуміння його змісту та співвідношення з суміжними дефініціями залежить цілісність і послідовність усього понятійно-категорійного апарату.

Дослідження стратегій навчання, що сформувалося в середині 1980-х років, акцентувало увагу на значенні усвідомленого ставлення студентів до власної навчальної діяльності. Цілеспрямоване формування викладачем уміння застосовувати такі стратегії забезпечує особистісну спрямованість освітнього (навчального) процесу, підвищує рівень автономності та стимулює інтелектуальну активність [3].

У науковому дискурсі поняття “*стратегія навчання*” має різні інтерпретації, що відображають багатовимірність цього феномену. Так, Weinstein та Mayer визначають стратегії навчання як поведінку та думки, що застосовуються здобувачем освіти для впливу на процес засвоєння знань. У межах цієї ж концепції вони окреслили основні групи стратегій навчання, які відображають різні механізми пізнавальної діяльності. Серед них: *репродуктивні стратегії (rehearsal strategies)* – копіювання, підкреслення ключових елементів, одночасне повторення за мовцем (shadowing); *стратегії опрацювання та поглиблення матеріалу (elaboration strategies)* – перефразування або формування узагальнень; *організаційні стратегії (organizational strategies)* – конспектування, побудова ієрархій; *стратегії контролю розуміння (comprehension monitoring strategies)* – виявлення утруднень у сприйнятті, перевірка рівня розуміння змісту; *афективні стратегії (affective strategies)* – збереження зосередженості, впевненості та емоційної врівноваженості під час навчання [9].

R. Oxford у своїй праці “Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know” визначає стратегії навчання як конкретні кроки, що роблять процес навчання легшим, швидшим, більш приємним, самостійним та ефективним, підкреслюючи їхню роль у формуванні комунікативної компетентності, особливо при вивченні іноземної мови. Водночас дослідниця зауважує, що стратегії навчання мають проблемно-орієнтований

характер, охоплюють когнітивні, афективні та соціальні аспекти, сприяють розвитку комунікативної компетентності й автономії студента, характеризуються усвідомленістю, гнучкістю та залежать від індивідуальних і зовнішніх чинників [8].

Вагомим внеском у дослідження проблеми є класифікація, запропонована J. O'Malley та A. Chamot у дослідженні "Learning Strategies in Second Language Acquisition". Дослідники виокремили три основні групи стратегій: *когнітивні* (спрямовані на безпосередню роботу з матеріалом – повторення, переклад, узагальнення, аналіз, структурування інформації), *метакогнітивні* (планування, моніторинг та оцінювання власної навчальної діяльності) та *соціально-афективні* (взаємодія з іншими учасниками освітнього (навчального) процесу, звернення по допомогу, регуляція емоційного стану) [7].

D. Nunan трактує навчальні стратегії як "розумові та комунікативні процеси, які використовують учні для вивчення другої мови" [6].

О. Малихін та Н. Арістова засвідчують, що ефективна реалізація стратегій навчання безпосередньо пов'язана з розвитком навичок самостійного навчання. Дослідники підкреслюють, що найбільш результативними в цьому контексті є стратегії, спрямовані на усвідомлення студентами власних сильних і слабких сторін, стимулювання їх до рефлексії, визначення індивідуальних стилів навчання, постановку й досягнення особистісно значущих цілей, а також надання своєчасного зворотного зв'язку щодо виконаних завдань [5]. Такі підходи органічно інтегруються в інтерактивні стратегії фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей, оскільки не лише забезпечують активну взаємодію учасників освітнього (навчального) процесу, а й сприяють формуванню автономності, відповідальності та професійної компетентності майбутніх філологів.

Сучасна українська педагогіка ще не виробила чіткого підходу до розмежування стратегій навчання та навчальних умінь і прийомів, а також до визначення умов їх формування й функційного призначення в освітньому середовищі. Використання термінів "стратегія навчання" і "стратегія оволодіння іноземною мовою" часто супроводжується неточностями, зокрема їх ототожненням із поняттями "стиль діяльності", "індивідуальний стиль", "когнітивний прийом". За такої умови їхній зв'язок із навчальною діяльністю студентів і визначення місця в її структурі залишаються недостатньо з'ясованими [2].

Важливо підкреслити, що "стратегія навчання" не тотожна "методу навчання": якщо метод навчання є конкретним способом чи прийомом, що забезпечує досягнення окремого завдання (наприклад, дискусія, рольова

гра, кейс-метод), то стратегія навчання охоплює цілісну модель організації освітньої діяльності, яка передбачає довготривале планування, визначення послідовності та логіки використання методів, інтеграцію когнітивних, метакогнітивних і соціально-афективних механізмів, а також орієнтацію на досягнення стратегічних цілей навчання.

Проведений аналіз наукових джерел засвідчує, що поняття “стратегія навчання” має багатовимірний характер і трактується по-різному. Попри це, в межах сучасної освітньої парадигми особливого значення набувають саме інтерактивні стратегії навчання, які відповідають вимогам компетентнісного підходу та орієнтують освітній (навчальний) процес на активну взаємодію суб’єктів. Якщо традиційні стратегії навчання здебільшого спрямовані на індивідуальне опрацювання знань, то інтерактивні підкреслюють колективний, діалогічний і діяльнісний характер навчання.

“Інтерактивність” (англ. *interaction* – *взаємодія*) трактуємо як діалогічну взаємодію учасників освітнього (навчального) процесу, засновану на співпраці, партнерстві та спільному розв’язанні навчальних завдань. З огляду на це, інтерактивні стратегії навчання визначаємо як моделі організації освітнього (навчального) процесу, зорієнтовані на активну взаємодію, колаборацію та рефлексію. Їх застосування ґрунтується на засадах компетентнісного підходу, що передбачає формування в студентів здатності не лише накопичувати знання, а й застосовувати їх у реальних професійних і комунікативних ситуаціях.

Інтерактивні стратегії фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей розглядаємо як багатокомпонентний інструментарій, який реалізується в різних формах. Використання інтерактивних платформ, цифрових та адаптивних технологій забезпечує мотивацію та індивідуалізацію освітнього (навчального) процесу [1].

Реалізація проблемно-орієнтованого підходу, дослідницьких завдань і навчання через моделювання сприяє розвитку критичного мислення та здатності оперувати знаннями у практичних ситуаціях. Проєктна та колаборативна діяльність, взаємне навчання і навчання через викладання формують командну взаємодію й удосконалюють комунікативну компетентність.

Контекстне та предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL), а також сторітелінг створюють умови, максимально наближені до професійної діяльності філолога. Особливу роль відіграють стратегії соціально-емоційного спрямування, що забезпечують розвиток емпатії, емоційного інтелекту та навичок конструктивної співпраці. Сукупність цих підходів інтегрується у цілісну модель формування когнітивних, комунікативних і соціокультурних компетентностей майбутніх фахівців.

Висновки. Отже, у дослідженні визначено та науково обґрунтовано понятійно-категорійне поле проблеми реалізації інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей. Розкрито зміст і сутність ключових понять і категорій, що відображають основні закономірності та особливості досліджуваного дидактичного феномена. Уточнення термінологічного апарату створює підґрунтя для подальшого визначення теоретико-методологічних засад і можливостей практичної реалізації інтерактивних стратегій навчання в професійній підготовці майбутніх філологів.

Подальші наукові розвідки доцільно спрямувати на емпіричне вивчення ефективності реалізації окремих інтерактивних стратегій фахової підготовки студентів філологічних спеціальностей в освітньому процесі вищої школи, розроблення методичних моделей їх інтеграції до освітніх програм, а також аналіз впливу цифрового освітнього середовища на їхню трансформацію й адаптацію до потреб сучасного студента як здобувача вищої філологічної освіти.

Література:

1. Арістова Н. Формування цифрової компетентності студентів філологічних спеціальностей: інтерактивні форми організації і методи навчання. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Т.11, № 6, С. 6–12. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i6-001>
2. Малихін О. В. Формування індивідуальних стратегій навчання засобами комп'ютерних технологій як педагогічна проблема. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 133. С. 124–126.
3. Малихін О. В., Галла А. О. Сутність феномену стратегії навчання у фаховій підготовці студентів філологічних спеціальностей. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2016. Вип. 133. С. 120–123.
4. Малихін О. В., Ярмольчук Т. М. Актуальні стратегії навчання у професійній підготовці фахівців з інформаційних технологій. *Information Technologies and Learning Tools*, 2020. Т. 76, № 2. С. 43–57. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.2682>
5. Malykhin O., & Aristova, N. (2022). Boosting independent learning skills among future teachers of foreign languages: implementing innovative strategies. *Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світу*. Київський національний університет технологій та дизайну, 132–135.
6. Nunan, D. (1999). *Second Language Teaching & Learning*. Heinle & Heinle Publishers, 7625 Empire Dr., Florence, KY 41042-2978.
7. O'Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139524490>
8. Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House Publishers.
9. Weinstein, C. E., & Mayer, R. E. (1986). The teaching of learning strategies. In M. Wittrock (Ed.), *The handbook of research on teaching*. New York: Macmillan.

References:

1. Aristova, N. (2023). Formuvannya tsyfrovoy kompetentnosti studentiv filolohichnykh spetsialnosti: interaktyvni formy orhanizatsii i metody navchannia [Forming digital competence of students of philological specialties: interactive forms of organization and learning methods]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, Vol.11, No6, 6-12. DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i6-001 [in Ukrainian].
2. Malykhin, O. V. (2016). Formuvannya indyvidual'nykh stratehii navchannia zasobamy komp'uternykh tekhnolohii yak pedahohichna problema. [Formation of individual learning strategies by means of Internet technologies as a pedagogical problem]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Serii: pedahohichni nauky*, (133), 124–126. [in Ukrainian].
3. Malykhin, O. V., & Halla, A. O. (2016). Sutnist' fenomenu stratehii navchannia u fakhovii pidhotovtsi studentiv filolohichnykh spetsial'nosti [The phenomenon "learning styles" in professional training of philology students]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky*, (133), 120–123. [in Ukrainian].
4. Malykhin, O. V., & Yarmolchuk, T. M. (2020). Aktualni stratehii navchannia u profesiinii pidhotovtsi fakhivtsiv z informatsiinykh tekhnolohii [Topical strategies in the professional training for information technologies specialists]. *Information Technologies and Learning Tools*, 76(2), 43–57. <https://doi.org/10.33407/itlt.v76i2.2682> [in Ukrainian].
5. Malykhin, O., & Aristova, N. (2022). Boosting independent learning skills among future teachers of foreign languages: Implementing innovative strategies. In *Innovative trends in training specialists in a multicultural and multilingual globalized world* (pp. 132–135). Kyiv National University of Technologies and Design. [in English].
6. Nunan, D. (1999). *Second Language Teaching & Learning*. Heinle & Heinle Publishers, 7625 Empire Dr., Florence, KY 41042-2978. [In English].
7. O'Malley, J. M., & Chamot, A. U. (1990). *Learning Strategies in Second Language Acquisition*. Cambridge: Cambridge University Press. Available at: <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139524490> [In English].
8. Oxford, R. L. (1990). *Language Learning Strategies: What Every Teacher Should Know*. New York: Newbury House Publishers. [In English].
9. Weinstein, C. E., & Mayer, R. E. (1986). The teaching of learning strategies. In M. Wittrock (Ed.), *The handbook of research on teaching*. New York: Macmillan. [In English].